

S:t Olof

Årg 6 Nr 3 1996

Medlemsblad för hembygdsföreningen
S:t Olofs Gille i Torshälla

*Kaffetåren den bästa är!
En dukad bricka från sekelskiftet.
Från en av Gillets många utställningar i Kvarnen*

*Scen ur krönikespelet "Vi bygger vidare" från 1963.
Upprörda borgare diskuterar Karl Knutssons illdåd mot
torsbällaborna, stölden av deras i kyrkan förvarade egendom.*

Åldermannen har ordet

Det har gått ett halvt år sedan jag sist satte mig ner för att skriva i S:t Olof och man förvånas över hur mycket Gillet hunnit med att uträtta under denna tid!

Turistbussar börjar hitta till Torshälla igen och Gillet svarar för guidningen, en rolig uppgift. Nästa års program, *Kulturdag i Torshälla med ångbåtstur*, hoppas vi ska locka hit ännu fler turister. Kommunens satsning (med EU-medel) på det s k å-projektet öppnar nya möjligheter för oss. Vi berättade i förra numret om *Hembygdens år* och *Nils Holgerssonprojektet*. Vårt bidrag var den pusselbit som femmorna på Krusgårdsskolan arbetat fram. Annandag pingst var den stora dagen för Sörmland med *en hembygd dag på St Djulö* av sällan skådat mått. I ett nyinköpt partytält presenterade vi vår verksamhet. Våra femmor hade slutit upp och var med om att bygga upp jättepuslet över Sörmlands alla socknar.

Ännu ett skolprojekt har varit igång sedan i maj. *Linodling* med en etta som nu har blivit tvåa. Teori och praktik har blandats. En dag i klassrummet och en på Gården då barnen fått både repa, rensa och så lin och lägga ut lin till rötning. Detta skedde på själva *Karolina*-dagen, allt enligt bondepraktiken. Endera dagen ska linet ryckas. Sen kommer efterbehandlingen i höst.

Jubileerna hopar sig över oss, flertalet utan att vi själva observerat det. Planeringen av Holmbergsjubileet nästa år har överskuggat allt annat. Överraskningen kom på Stora Djulö då Hembygdsförbundet uppvaktade oss med anledning av vårt 60-års jubileum. Det visade sig att

vi hade två saker att fira i år. *Holmbergsföreningens* bildande 1936 och övergången till *hembygdsförening* 1956. Dessutom har vi ett något försenat 25-års jubileum att fira nämligen *museets* tillkomst 1970! Allt detta höll på att gå oss spårlost förbi.

Det kan också vara ett tecken på en så hög aktivitet på sistone, att vi inte hunnit blicka tillbaka så som vi borde ha gjort. Detta nummer kommer att handla om dessa jubileer. Vi hade tänkt att helt spara allt tal om Holmberget och Georg Nyströms insatser där till nästa år, till 100-års jubileet, men det visade sig snart att allt är så invävt i vartannat att det är svårt att tala om det ena utan att nämna det andra.

Vi firar alla dessa jubileer **onsdagen den 16 oktober** i Kyrkans Hus med en bit mat, litet historik, kanske med Er hjälp, och underhållning. Se inbjudan i tidningen.

Sommaren på gården har varit skön, inte så fruktansvärt varm och trots hotande regn ett par torsdagar så kom folk ändå i stora skaror. Vi märker att hantverkarna trivs och gärna kommer tillbaka. Många saknade Margareta Hultquist med sina grönsaker från Alnö gård. Man hade gärna velat försöka ställa upp, men Margaretas hälsa försämrades under våren och hennes liv stod inte att rädda. Vi saknar henne uppriktigt.

Vi ses på jubileet!

Margaretha Lindén

TORSHÄLLA TIDNING Torsdagen den 4 juni 1936

UPPROP.

Den 16 juni 1936 fyller skaparen av Holmberget, artisten Georg Nyström, sjuttiofem år.

Enligt vad vi erfarit, ligger det artisten Nyström varmt om hjärtat, att Holmberget även för framtiden måtte kunna bibehållas och bevaras på samma sätt och i samma anda, som hittills varit fallet. För att emellertid detta skall kunna ske på lämpligt sätt, torde behov förefinnas för ett organ, som redan nu kan stå hjälpsamt vid artisten Nyströms sida och i sinom tid kan verka för att Holmberget skötes, utvecklas och förkovras i överensstämmelse med gamla traditioner. Skapandet av ett sådant organ, vilket lämpligen torde bära ske genom bildandet av en förening med nämnda uppgifter och ändamål, synes oss vara ett värdigt sätt att bringa Holmbergets skapare en hyllning på hans 75-årsdag.

Undertecknade tillåta sig kalla härför intresserade att infinna sig å rådhuset i Torshälla måndagen den 8 juni 1936 kl. 7 em. för att dryfta frågan om bildandet av en dylik förening.

Torshälla i maj 1936.

Emil Adolfsson, stadsfullmäktig.	Rune Alison, stadsfullmäktig.	Anton Andersson, stadsfullmäktig.
Gottfr. Andersson, stadsfullmäktiges v. ordf.	G. Th. Andersson, stadsfullmäktig.	Robert Andersson, stadsfullmäktig.
Axel Björhn, stadsfullmäktig.	A. F. Grönberg, rådmän.	Axel Gustafsson, stadsfullmäktig.
Gösta Hellberg, stadsfullmäktig.	J. A. Hellberg, stadsfullmäktiges ordf.	Gust. Larsson, stadsfullmäktig.
C. A. Nilsson, handlande.	Sigfrid Olsson, stadsfullmäktig.	Bertil Rosén, vice pastor.
Anton Strengböhms, stadsfullmäktig.	Isidor Svensson, stadsfullmäktig.	Otto Söderlund, stadsfullmäktig.
Eric Wahlberg, borgmästare.	E. I. Westman, tillsyningslärare.	Birger Ytterberg, stadsfullmäktig.

Skaparen blev också ordförande

**Holmbergsförening bildad i går
med G. Nyström i spetsen.**

35 MED I STARTEN

På initiativ av borgmästare Eric Wahlberg var i går afton å Torshälla stads rådhus ett sammanträde anordnat för att dryfta frågan om bildande av en förening i syfte dels att "redan nu stå hjälpande vid artisten Georg Nyströms sida och dels i sinom tid verka för att Holmberget skötes, utvecklas och förkovras i överensstämmelse med gamla traditioner".

Sammanträdet öppnades av borgmästare E Wahlberg, som av mötet utsetts att leda kvällens förhandlingar. Bildandet av en Holmbergsförening vore, sade borgmästaren, ett värdigt sätt att på artisten Nyströms snart instundande 75-årsdag bringa skaparen av Holmberget en hyllning. Föreningen behövde för övrigt icke inskränka sin verksamhet till Holmberget allenast. Den kunde dessutom bli ett hembygdsvårdande organ med Torshälla stad och omnejd som verksamhetsfält, varjämte föreningen även kunde arbeta för att leda turistströmmen till den lilla idylliska staden, som borde göras mera känd än vad nu vore fallet - en verksamhetsgren som ur såväl ekonomisk som ideell synpunkt vore värd allt beaktande. Efter en kortare debatt beslöto de närvarande enhälligt att bilda den föreslagna föreningen, som på borgmästarens förslag erhöll namnet "Holmbergsföreningen".

Årsavgiften bestämdes till en krona. En engångsavgift å 100 kronor kan erläggas av dem, som så önska.

Till föreningens förste ordförande utsågs artisten Georg Nyström samt till ledamöter i styrelsen: borgmästare Eric Wahlberg, ingenjör Rune Alison, tillsyningsläraren Ingvar Westman, herr Victor Eriksson, konstnären Allan Ebeling och fru Tyra Anjou (fru Sigrid Nyström, fröken Mary Andersson samt ombudsmannen Anton Andersson). Revisorer blevo: kontorschefen Erland Andersson och handelsföreståndaren Gottfrid Andersson (stadsfiskal Birger Seth samt överkonstapel Robert Kjellman). Som medlemmar i föreningen antecknade sig vid mötet 35 personer.

*Artikeln är bämtdad ur Eskilstuna Kuriren
9 juni 1936*

En medlem från Holmbergsföreningens första styrelse finns ännu kvar i Torshälla, nämligen Mary Johansson f Andersson.

Georg Nyström (1861-1944)

1936-1956-1996 EN HEMBYGDSFÖRENINGENS UTVECKLING

Holmbergsföreningen

Vi har på de föregående sidorna kunna ta del av det upprop och tidningens referat av det möte som resulterade i att Holmbergsföreningen bildades 1936.

Avsikten var uppenbar. Holmbergets skapare Georg Nyström var till åren kommen och man ville förvissa sig om att någon eller några skulle kunna ta vid efter honom.

Kanske var stadens styrelse orolig över att man skulle få en parkanläggning "på halsen" den dagen Nyström inte längre kunde vårda den. Det var nämligen vad man sagt till honom 40 år tidigare, när han bad om tillstånd att få anlägga just denna park.

Tanken med föreningen var att man skulle svara för skötseln av Holmberget och fullfölja de traditioner som skapats under Georg Nyströms ledning, men även bedriva hembygdsvårdande verksamhet. Hur gick det? Ett enda protokoll tycks ha förts mellan åren 1936 och 1943, nämligen den 18 maj 1937 under ordföranden Georg Nyströms ledning. Georg Nyström var van att ta saken i egna händer och tyckte kanske att det var en omständig procedur att samla en hel styrelse för att diskutera enkla frågor som han bäst avgjorde själv och föreningen tynade sakta bort.

Den 9 juni 1943 samlades man för att blåsa liv i Holmbergsföreningen. Till ny ordförande valdes kyrkoherde Holger Abrahamsson. Georg Nyström kallades till hedersordförande.

Verksamhetsberättelserna var sig lika under åren som följde De talade om röjning på berget och nyplanteringar, att man anställt en vaktmästare och vidtagit åtgärder för att förbättra förhållandena vid serveringen. Man talade om vilka föreningar som haft möten däruppe och om olika musikaliska utbud. Sist men inte minst redogjorde man för föreningens egna fester vid Valborg, 6 juni och kring midsommar.

Efter Georg Nyströms död 1944 fick Torshälla stad som donation ta emot hela hans samling museala föremål liksom inventarier från hans hem. Staden överlämnade allt detta till Holmbergsföreningen att vårda.

En gammal tanke väcktes då till liv, att bygga upp ett hembygdsmuseum på Holmberget. Georg Nyström hade arbetat för detta nästan lika länge som han arbetat med själva anläggningen. Såväl den gamla Klockargården som Lill Jans krog hade varit föremål för hans intresse och nu erbjöds man stugan vid Holmsdammen och senare även den s k "Skinnpålsen". Turerna var många, inte minst kring Lill Jans krog. Idag beklagar vi framför allt att räddningsförsöket av den gamla krogen gick om intet. Något museum kom aldrig till stånd uppe på berget.

1950 framgick det av ett protokoll att man börjat finna skötseln av Holmberget betungande och ett förslag kom upp att man skulle upplösa Holmbergsföreningen och överlämna anläggningen till Torshälla stad. Staden var emellertid inte intresserad!

Samma år valdes borgmästaren Tore Hellberg till ordförande. Under hans första tid gjordes stora kostsamma upprustningar av Holmberget och längs med ån. Tydligt gick det hela tidvis på ganska lösa boliner. En aktad styrelseledamot begärde nämligen vid årsmötet 1953 att få bli befriad från sitt uppdrag just av denna orsak.

Med hjälp av bidrag från staden kunde man 1954 uppföra en musikestrad till ett pris av 21.500:-. Den invigdes den 6 augusti samma år med tal av borgmästare Hellberg och musik av P-3:s musikkår.

I 20 år hade föreningen nu ägnat sig helt åt vården av Holmberget och festerna däruppe. Men i stadgarna talades det också om att driva hembygdsvårdande verksamhet och röster höjdes för att låta detta få ett större utrymme i verksamheten.

Holmbergsföreningen var redo att byta namn och vidga sitt arbetsfält.

S:t Olofs Gille

Vid årsmötet på Torshälla konditori den 28 juni 1956 beslutade man enhälligt att namnet Holmbergsföreningen skulle bytas ut mot S:t Olofs Gille. En kommitté som funnits i staden med inriktning på hembygdsforskning begärde att få sluta sig till hembygdsföreningen som ett speciellt utskott, vilket beviljades. Årsavgiften höjdes nu från 1:- till 3:-.

1958 gavs uppdraget åt byggmästare Erik Andersson att uppföra en ny paviljong på Holmberget, Två Byttor. Den blev klar att tas i bruk följande år. Då hade man också fått en ny klockstapel.

Det började märkas att föreningen vidgat sitt intresseområde och att hembygdsforskning fått en mer framträdande plats. Man sökte upp äldre torshällabor, intervjuade och gjorde bandinspelningar och tog vara på gamla fotografier. Man inbjöd föredragshållare.

Den segdragna striden om Lill Jans krog var vid det här laget över. Det enda som

Invigning av scenen på Holmberget 1954

återstod av det som i dag helt visst skulle klassats som kulturbyggnad var en ordförandeklubb gjord av trä från den gamla krogen och som under högtidliga former invigdes vid årsmötet 1958.

Ett problem hade Gillet. Den Nyströmska samlingsgruppen som for illa i väntan på att bli uppackad.

I början på 60-talet fick Gillet en ny medlem Bertha Gisslandi som, skulle det snart visa sig, ägde förmågan att skriva historiska spel. På beställning av Gillet utarbetade hon en serie krönikespel med början 1962, spel som sedan uppfördes såväl på Holmberget som på Bergströmska gården. Bland spelen kan nämnas: *En vikingars återkomst* (1000-talet), *Tidevarv komma- Tidevarv försvinna* (stadens 600-års jubileum), *Vi bygger vidare* (1400-talet), *I väntan på Kungen* (1500-talet),

Allt under himmelens fäste (1600-talet), *Vårdshuset Gyllene Tuppen* (1700-talet) och till detta en serie kvinnoskildringar. 1968 inträffade det som på sikt kom att helt förändra S:t Olofs Gilles målinriktning. Man blev erbjuden att flytta in på övre våningen på Bergströmska gården. Så fick Gillet äntligen en samlingspunkt som, i sinom tid, kom att bli en viktig mötesplats inte bara för torshällabor utan också utöva dragningkraft på turister från när och fjärran. Ett embryo till en hembygdsgård hade sett dagens ljus.

1964 beställde Gillet av silversmeden Kurt Landgren ett järnräcke, ett konstsmide, som skulle sättas upp vid serveringen på Holmberget. Samma år underhandlade man med konstnären Uno Stallarholm om ett par målningar, midvinterblot och midsommarmfest, som levererades två år

senare. Man hade tänkt placera dessa uppe på Två Byttor men som tur var tvekade man i det sista och placerade dem i Rådhuset. Sjuttioalet började illa för Gillet. Natten mellan den 10 och 11 juni 1970 brann Två Byttor ner. Branden hade föregåtts av inbrott.

På Bergströmska gården hade stor aktivitet rätt under ett par år. Äntligen skulle man få sitt efterlängtrade museum. Om detta berättas utförligare på annan plats i tidningen. Lördagen den 22 augusti 1970 invigdes museet under stor uppslutning. 1974 stod den nya serveringen klar uppe på berget. Av Två Byttor har det blivit Tre. Nu överlämnades, på vissa villkor, hela anläggningen till Eskilstuna kommun som också via parkförvaltningen hade tagit över vården av Holmberget.

På Svenska Flaggans dag 1976 invigdes raket kring Tre Byttor som äntligen blivit färdigt. Affären hade gått på 12.500:-. Genom Gillets försorg hade kvarnen på berget väster om kyrkan fått vingar, ritade av Alf Andersson, medlem i Gillet. Man engagerade sig vidare i bevarandet av Stadskällaren. Man mottog som gåva ankaret från den gamla fraktskutan Sune och såg till att det kom på plats på grasmattan intill västra brofästet. Man var överhuvudtaget observant på vad som hände i och med staden efter inkorporeringen 1971 och vässade ofta pennan. I slutet av 70-talet gjordes provgrävningar på Husberget, som resulterade i flera utgrävningar åren som följde. Ekonomiskt svarade Gillet och Gisslandifonden för dessa. Det har nu bekräftats att där legat inte bara en utan flera borganläggningar som helt säkert råkat ut för anfall och blivit nerbrända.

1980 avled Tore Hellberg, efter att ha varit Gillets ålderman i 19 år. Nu tog Eric "Zacke" Enlund vid inför ett nytt decennium, 80-talet. Det blev till att börja med en tid av sökande. Ny inriktning, nya mål och nya målgrupper. Man prövade olika

*Karolinadagen 1996.
Ettorna från Krusgårds-
skolan i färd med att så lin.*

idéer, utvärderade och tog vara på sådant som omgivningen uppskattat. Eftersom Gillet fått ta över vården av hela Bergströmska gården gav det oanade möjligheter. Resultatet blev en sommaröppen hembygdsgård med hantverksdagar och samarrangemang med Kyrkan. Ryktet om Torshällas senaste turistattraktion spred sig och lockade nya människor till staden. Gillet ställde upp med guider som visade inte bara Bergströmska gården utan också övriga sevärdheter runt kring Rådhusorget.

Vi hade gjort en upptäckt i Gillets styrelse, att människor i vår omgivning inte riktigt förstod vad S:t Olofs Gille stod för, att det var en hembygdsförening. Likaså hade man i större hembygdssammanhang svårt att placera oss geografiskt. Detta resulterade i ett tillägg till namnet.

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

blev det nya och fullständiga namnet på föreningen och med detta gick man 90-talet till mötes. För att nå bättre kontakt med medlemmarna började man, på initiativ av redaktören Olle Lorin, att ge ut en kvartalskrift under namnet S:t Olof. Att göra utställningar är alltid berikande både för dem som arbetar med det och för åskådarna. Vi minns särskilt *"Kaffet-åren den bästa är"*, *Gåramålare* och *fotoutställningarna* kring Georg Nyströms bilder. Eller alla småutställningar i samband med evenemang på Bergströmska gården under sommaren och i advent.

Ett av målen för Gillet har varit att nå kontakt med skolan och barnen. Det är inte alla gånger det lättaste, det ska erkännas, men just under jubileumsåret 96 har flera lyckade samarrangemang varit igång som framgått av *"Åldermannen bar ordet"*.

Ingen som besöker Bergströmska gården kan undgå att kasta en blick in i trädgården mitt emot. Den tillhör Johan Petter Bergströms barnbarnsbarn och Gillet har åtagit sig att vårda den och hoppas innerligt att den inte kommer att säljas för att bebyggas.

Det är befogat att i detta sammanhang rikta ett tack först till Torshälla KDN som har det yttersta stora ekonomiska ansvaret för Bergströmska gården och upplåter den åt S:t Olofs Gille och sedan till alla de frivilliga krafter som vårdar gård och trädgård, sköter vakhållningen på museet och arbetar hela sommaren för att hålla gården öppen för allmänheten. Detta har varit ett försök att plocka fram några viktiga händelser ur föreningens liv. För den som är ny medlem kan det vara ett bra sätt att få grepp om hur Gillet har fungerat och fungerar nu. Gamla medlemmar kommer helt visst att sakna mycket. Betänk då att Ålderman inte varit aktiv i Gillet så länge utan har fått söka mycket för att kunna skriva denna lilla krönika

Ålderman

*Ingrid Pettersson,
Bertha Gisslandi
och borgmästare
Tore Hellberg vid
invigningen av
museet på
Bergströmska
gården den 22
augusti 1970.*

ETT MUSEUM SKAPAS

I och med att Torshälla stad kom i besittning av Bergströmska gården erbjöds S:t Olofs Gille att få disponera övre våningen för att där kunna få placera och exponera den Nyströmska samlingen, som bestod av hela Nyströms hem samt gamla bruksföremål som han tagit tillvara och samlat under hela sitt liv. Samlingarna hade inrympts på olika ställen under åren. Nyströms önskan var att de inte skulle skingras. Den verkliga eldsjälens för att få till stånd ett museum var Bertha Gisslandi. Hon fick nu i uppdrag att ordna samlingarna och samtidigt kom också undertecknad in i arbetet med att packa upp, identifiera och katalogisera.

Det blev ett drygt arbete att pussla ihop och laga upp det som varit illa under lagringstiden.

Så småningom stod övervåningen färdig-inredd och vid en festlighet med krönikespel av Bertha Gisslandi kunde dåvarande åldermannen Borgmästare Tore Hellberg förklara museet invigt. Detta skedde i augusti 1970.

Sedan dess har mycket förändrats. Hembygdsföreningen får disponera hela gården och Eskilstuna Museer har också kommit in i bilden.

Ingrid Pettersson

Lotteri på gång!

ETT TVÅFALDIGT JUBILEUM

Holmbergsföreningen 60 år Hembygdssföreningen 40 år

Allt detta firar vi på Kyrkans Hus
onsdagen den 16 oktober kl 19

Ur programmet:

Återblickar

Måltid

Underhållning av

Lasse Spång och hans teatergrupp

Kaj Gullmar i ord och toner

Pris 100:-

Bindande anmälan senast den
4 oktober till

Margaretha Lindén, tel 016-356883.

Betalning på Bergströmska gården
den 10 okt kl 16-18.

LOTTERI PÅ GÅNG

För att få in pengar till den planerade bakugnen har Gillet dragit igång ett **Konst- antik- konsthantverks- och boklotteri** som ska säljas under september-oktober. Vi har 2.000 lotter fördelade på 80 block med 25 lotter i varje. Lottpris 10:- Vinsterna finns utställda på SE banken.

Om alla medlemmar ville ta ansvaret för ett block var eller per familj skulle blocken inte räcka till! Men förhoppningsvis finns det några som vill hjälpa till.

Kontakta Stig Olsson tel 35 56 67 eller Margaretha Lindén tel 35 68 83.

Vi har fått 100.000:- från Lagersbergsfonden. Minst 50.000:- fattas, som vi måste få ihop under hösten för att arbetet ska kunna påbörjas snarast.

Tack till

Stig Olsson, som i närmare 20 år oklanderligt skött om flaggningen i Torshälla på alla offentliga flaggdagar och litet till har nu bett om att få bli entledigad från uppdraget. Sista flaggningen sker i samband med Torshälla marknad.

C:a 16 flaggdagar per år har betytt att Stig gjort omkring 800 vandringar (morgon och kväll) till Holmberget och Rådhus-torget för att sköta sitt uppdrag. Betänk att det har inneburit tjänst på samtliga stora helgdagar.

Allt sedan flaggstången för 99 år sedan restes på Holmberget på initiativ av Georg Nyström har den räknats som stadens officiella.

Gillet har föreslagit KDF att ansvaret för flaggningen skulle kunna gå runt bland föreningarna i Torshälla så att man sköter det några år i taget. I dag finns det inte många som nästan helt ideellt vill binda upp sig på det sätt som Stig fått göra.

TACK STIG OLSSON FÖR ETT GOTT ARBETE.

Tack till

Svea och Tage Engström

för gåvan till museet, en liten järnspis att värma strykjärn på. En och annan nickar igenkännande och säger sig ha varmt strykjärn på detta sätt, så ock Älderman på 40-talet, innan elektricitet hade hunnit bli var mans egendom.

Torshälla hem- bygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Margaretha Lindén,
älderman ..... tel 35 68 83
Erland Nilsson,
v älderman ..... tel 35 76 54
Erik Enlund,
gärdesman ..... tel 35 55 75
Stig M Olsson,
syssloman ..... tel 35 56 67
Marianne Farving,
skrivare ..... tel 35 64 63
Eva Jönsson, ledamot ... tel 35 70 37
Östen Belin, ledamot .... tel 35 87 03

Suppleanter:

Ingrid Pettersson ..... tel 35 65 43
Leif Persson ..... tel 35 55 41
Siv Almgren-Andergrim tel 35 84 15

Museiansvarig:

Mary Håkansson ..... tel 35 61 34

Redaktion S:t Olof:

Marianne Farving, Margaretha Lindén

Medlemsavgift:

75:- för enskild och 100:- familj.
Postgiro: 26 81 47-6

**Bergströmska gården – hem-
bygdsgården Lilla gatan 12.**

Tel: 016-35 50 76

**Muséet öppet torsdagar maj-
september kl 14-16. Övrig tid
visning för grupper efter
beställning per tel 35 61 34
eller 35 68 83.**